

Redakcja
Anna Skolimowska
Katarzyna Grzybowska–Walecka

Dlaczego europeistyka?

Europa w czasie kryzysu

Warszawa 2015

Recenzja naukowa
Dr hab. Krzysztof Zuba, prof. Uniwersytetu Opolskiego

Korekta
Beata Jurkowicz

Skład
Arkadiusz Skolimowski

Projekt okładki
Andrzej Rudowski

© Copyright by Instytut Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana
Wyszyńskiego w Warszawie

ISBN 978-83-943779-0-8

Wydawca
Instytut Politologii
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ul. Wóycickiego 1/3, budynek 23
01-938 Warszawa
tel. +48 22 569 68 16
e-mail: ip@uksw.edu.pl
<http://politologia.uksw.edu.pl/kontakt/dane-teleadresowe/>

Praca przygotowana na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych - Instytucie
Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Spis Treści

WSTĘP	5
(prof. dr hab. Radosław Zenderowski, dyrektor Instytutu Politologii UKSW)	
KRYZYS SPOŁECZNO-GOSPODARCZY	
PROBLEM WYKLUCZENIA I UBÓSTWA W KONTEKŚCIE STRATEGII „EUROPA 2020”	8
(Piotr Broda-Wysocki)	
KRYZYS EKONOMICZNY – IMPLIKACJE DLA JEDNOCZĄCEJ SIĘ EUROPY	18
(Łukasz Kaczmarczyk)	
WYZWANIA DEMOGRAFICZNE EUROPY XXI WIEKU	31
(Małgorzata Pawlus)	
EUROPEIZACJA W CZASACH KRYZYSU	47
(Piotr Burgoński)	
KRYZYS POLITYCZNY	
PRZYSZŁOŚĆ PAŃSTWA NARODOWEGO W DOBIE PROCESÓW INTERNACJONALIZACJI I GLOBALIZACJI	56
(Sławomir Sowiński)	
BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA W WARUNKACH INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ	70
(Krzysztof Cebul)	
DEMOKRATYZACJA SYSTEMU POLITYCZNEGO UNII EUROPEJSKIEJ	83
(Katarzyna Grzybowska–Walecka)	
O SYMPTOMACH KRYZYSU PRAW CZŁOWIEKA W EUROPIE	99
(Michał Gierycz)	
EUROPA W RELACJACH MIĘDZYNARODOWYCH	
EUROPA W KRYZYSIE – PERSPEKTYWA STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH	111
(Radosław Zenderowski, Andrzej Rudowski)	
PROCESY DEZINTEGRACYJNE W EUROPIE	122
(Piotr Bajda)	
POLSKA W RAMACH WSPÓLNEJ POLITYKI ZAGRANICZNEJ I BEZPIECZEŃSTWA	133
(Anna Skolimowska)	

Wstęp

Instytut Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie opracował kolejną już czwartą edycję *Warszawskich Warsztatów o Polsce i Świecie Współczesnym*, skierowaną do uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy przygotowują się do egzaminu maturalnego z przedmiotu Wiedza o społeczeństwie. Tegoroczna edycja *Warsztatów* poświęcona jest aktualnym wyzwaniom, towarzyszącym projektowi integracji europejskiej i zatytułowana jest „Europa w czasie kryzysu”. Celem *Warsztatów* jest przede wszystkim upowszechnianie wiedzy na temat wyzwań, przed jakimi staje Europa w związku z kryzysem, jaki dotyka różnych wymiarów egzystencji europejskich społeczeństw. Jednocześnie zależy nam na przybliżeniu młodzieży specyfiki Uniwersytetu jako ważnej instytucji życia społecznego oraz studiów wyższych jako interesującej propozycji dla wszystkich, którzy poważnie myślą o swoim rozwoju intelektualnym oraz planach związanych z przyszłą pracą zawodową.

W realizację idei *Warsztatów* od wielu lat angażują się znani i uznani polscy politologowie, pracujący w Instytucie Politologii UKSW w Warszawie, reprezentujący różne subdyscypliny politologiczne takie, jak: stosunki międzynarodowe, systemy polityczne, myśl polityczną, polityki publiczne, ale także takie obszary badań jak studia europejskie czy studia nad bezpieczeństwem. Oferta *Warsztatów* od samego początku cieszy się uznaniem nauczycieli i dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych o czym świadczy fakt, iż w minionych edycjach udział wzięło ponad 1000 uczniów szkół ponadgimnazjalnych z województwa mazowieckiego oraz z województw ościennych.

Tytuł tegorocznej edycji *Warsztatów* nieprzypadkowo odwołuje się do sytuacji poważnego kryzysu, czy raczej kryzysów, w jakich znalazła się współczesna Europa. Przekonanie o tym, że stary kontynent znalazł się w punkcie zwrotnym swojej historii jest bowiem coraz powszechniejsze i coraz bardziej dokuczliwe. Coraz więcej Europejczyków obawia się o przyszłość swoją oraz swoich najbliższych. Świat, w którym wszystko było raz na zawsze zdefiniowane, poukładane, ostatecznie wynegocjowane, ustalone, świat funkcjonujący w oparciu o solidne i trwałe instytucje życia społecznego, bezpowrotnie przeminął. Europa, co prawda od zawsze borykała się z jakimś kryzysem (można nawet rzec, że są one wpisane w jej kod genetyczny), ten jednak wydaje się być szczególnie skomplikowany, a przez to bardziej niebezpieczny. Wyróżnić można kilka fundamentalnych płaszczyzn tego kryzysu, a mianowicie – kryzys finansowy i gospodarczy rujnujący całe regiony europejskie i osłabiający zaufanie do wielu instytucji, nie tylko ekonomicznych; kryzys polityczny, w tym odnoszący się do integracji europejskiej i słabnącego zaufania między państwami oraz społeczeństwami Europy; wreszcie bardzo poważny kryzys w zakresie demografii polegający zarówno na starzeniu się społeczeństw europejskich, jak i na coraz większym udziale imigrantów w strukturze etnokulturowej wielu państw (zwłaszcza w sytuacji, gdy unikają oni asymilacji i integracji kulturowej). Wspomniane powyżej kryzysy wzajemnie się przy tym warunkują i wzmacniają, osłabiając Europę względem jej otoczenia międzynarodowego. Trzeba bowiem

pamiętać, że wskutek ich oddziaływania, ale także wskutek procesów zachodzących na „światowej szachownicy geopolitycznej” pozycja Europy jako jednego z najważniejszych graczy politycznych wydaje się być poważnie zagrożona. Wzrost międzynarodowej pozycji Chin czy regionu Azji Południowo-Wschodniej, Indii czy Brazylii stanowi poważne wyzwanie dla Europy. Przede wszystkim jednak Europa oraz jej bezpośrednie otoczenie na powrót staje się polem coraz ostrzejszej rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi i Federacją Rosyjską. Dwoma najbardziej wyrazistymi akordami coraz mniej skrywanej wrogości dwóch najważniejszych graczy na arenie międzynarodowej są wojny na Ukrainie i w Syrii pod wieloma względami odpowiadające definicji tzw. wojen zastępczych (ang. *proxy wars*). Wobec obydwu Europa jest w dużej mierze niestety bezradna.

Historia cywilizacji europejskiej wyraźnie dowodzi wszakże, że kryzys jest nie tylko zagrożeniem, ale także szansą na przemianę, odnowę, zmianę utartych i nieefektywnych sposobów działania i myślenia. Konieczna jest jednak pogłębiona refleksja nad rzeczywistymi źródłami kryzysu, wolna od ideologizacji i politycznej poprawności. Potrzebna jest otwarta dyskusja uwzględniająca podmiotowe prawa wszystkich uczestników, bez marginalizowania kogokolwiek z uwagi na jego światopogląd, pochodzenie, przynależność narodową i regionalną. Politycy nie są w stanie i nigdy w historii Europy nie byli zdolni rozwiązywać poważnych kryzysów w swoim gronie, używając jakichś technokratycznych zakłęb i rzekomo sprawdzonych wzorców postępowania. Potrzebny jest dialog ze światem nauki i kultury, ale także dialog w obrębie tego świata pomiędzy reprezentantami różnych nauk, zwłaszcza: politologami, socjologami, kulturoznawcami, pedagogami, filozofami, teologami, ekonomistami, w dalszej kolejności – reprezentantami nauk ścisłych. Od wieków dialog ten dokonuje się w murach uniwersytetu – instytucji będącej jednym z najważniejszych filarów europejskiej cywilizacji i dobrobytu.

Problem w tym, że uniwersytet również dotknięty został poważnym kryzysem. I bynajmniej nie chodzi tu o finansowanie jego działalności, o spadek liczby studentów, ale o tożsamość, o odpowiedź na pytanie, czym jest uniwersytet i jaka powinna być jego misja. Pierwotnie, przez całe wieki uniwersytet był miejscem swobodnej, niepodlegającej cenzurze wymiany myśli i poglądów na temat człowieka, społeczeństwa i otaczającego nas świata, oraz reguł, jakimi się rządzi. Celem uprawiania nauki było w pierwszej kolejności poznanie, dążenie do odkrywania prawdy o człowieku i o świecie. Ideologiczne preferencje z zasady musiały być wzięte w nawias w procesie badań naukowych podlegających ustalonym reżimom metodologicznym, w wyniku czego poszczególne hipotezy podlegały weryfikacji lub falsyfikacji. W ostatnich dziesięcioleciach swą obecność zaznaczyły przynajmniej dwa niepokojące i groźne dla wolności badań naukowych procesy.

Pierwszym z nich jest dyktatura politycznej poprawności i wprowadzenie *de facto* cenzury do dyskusji akademickiej. Określone tematy badawcze, ale przede wszystkim poszczególne elementy językowe zostały objęte nieformalnym zakazem. Z drugiej strony – nieużywanie pewnych zalecanych ideologicznie kodów językowych lub wyrażanie dezaprobaty dla paradygmatów poznawczych

uznanych bezdyskusyjnie i apriorycznie za „obiektywne” i społecznie pożądane, w wielu przypadkach prowadzi do ostracyzmu.

Drugim ze wspomnianych procesów wyjaławiających uniwersytety jest ich komercjalizacja polegająca na założeniu, że uczelnia wyższa powinna kształcić na potrzeby zmiennego i czasem kapryśnego rynku pracy. Tenże rynek pracy jawi się w tej perspektywie jako dobro zastane, a nawet swoisty bożek i dyktator, w każdym razie jako rzeczywistość niepodlegająca społecznej korekcie, gdy tymczasem to ludzie – ich potrzeby, reprezentowane przez nich wartości i oczekiwania stanowią o jego aktualnej kondycji. W tej perspektywie uniwersytet sprowadzony do roli „szkoły przyzakładowej” przestaje wywiązywać się ze swojego podstawowego obowiązku, jakim jest odpowiednia formacja intelektualno-duchowa człowieka i przygotowywanie go do bycia liderem życia społecznego. Uniwersytet sprowadzony do roli „szkoły przyzakładowej” ma dostarczać na rynek pracy odpowiednio „sformatowanych” absolwentów, mniej lub bardziej zręcznych „rzemieślników” zorientowanych na realizację własnej kariery zawodowej we współzawodnictwie (nie zawsze *fair*) z innymi. Uniwersytet oparty na klasycznych i sprawdzonych przez wieki wzorcach ma kształcić ludzi o szerokich horyzontach myślowych, krytycznych poznawczo wobec siebie i otaczającego świata, liderów społecznych biorących odpowiedzialność za swoje decyzje i postępowanie.

Dlatego też tak bardzo jest nam obecnie potrzebna otwarta i pozbawiona uprzedzeń i stereotypowego myślenia rozmowa o źródłach współczesnych kryzysów oraz o środkach naprawczych. Jest ona niemożliwa bez kształcenia na odpowiednio wysokim poziomie, do czego w sposób szczególny zobowiązane są uniwersytety. Liczymy na to, że młodzież, która weźmie udział w przygotowanych przez nas *Warsztatach* będzie miała okazję poczuć ducha uniwersytetu i z czasem rozsmakuje się w studiowaniu, widząc w nim nie tylko inwestycję w swój rozwój zawodowy, ale także osobisty, intelektualny i formacyjny.

Prof. dr hab. Radosław Zenderowski
Dyrektor Instytutu Politologii UKSW